

A nádori congregatio intézménye Druget Vilmos nádorsága alatt

Mátyás király 1486. évi, úgynevezett nagyobbik dekrétumának 1. törvény-cikke megszüntette a nádori közgyűlés (*congregatio generalis palatini*) és a kihirdetett közgyűlés intézményét, és megtiltotta, hogy a jövőben bármikor is tartsanak.¹ Egy közel két évszázados intézmény végét jelentette ez a törvény. Ez alatt a két évszázad alatt, igaz, kisebb-hosszabb szünetekkel, de működött a nádor vidéki bírászkodása.

A hazai szakirodalom

A nádori közgyűlés intézménye a kevésbé feldolgozott témák közé tartozik. A hozzá kapcsolódó szakirodalom nagy része a 19. század második felében és a 20. század elején jelent meg. Ezen tanulmányok és cikkek megírásánál még kevesebb forrás, vagyis oklevél állt a kutatás rendelkezésére. Ezért néhol hiányosak az egyes szerzők információi. Jó példa erre Gábor Gyula monográfiája,² ahol időrendi sorrendben felsorolta a Gilétfi Miklós nádorsága alatt tartott *congregatiokat*, ám vannak olyan helyszínek, amelyekről oklevelek hiányában még nem tudott. Ezen felül Gilétfi Miklós nádorságához kötött egy 1342. május 13-i *congregatiot*, jöllehet ekkor még Druget Vilmos töltötte be a tisztséget. Istványi Géza nagy tanulmányában vázolta a közgyűlés és azon belül a nádori közgyűlés fejlődését, beleértve a melléktartományokat is, továbbá a nádori közgyűlések jellemzőit is ismertette.³ Fontos még Tringli István tanulmánya, amiben néhány új szempontra is rávilágított a nádori közgyűlés intézményével kapcsolatosan.⁴ Ma már a teljes forrásanyag rendelkezésre áll Druget Vilmos közgyűléseinek kutatásához, ennek segítségével teljesebb képet kaphatunk az intézmény kialakulásáról és fejlődéséről, továbbá a nádori tisztség hatáskörével kapcsolatban is bővíthetnek az ismereteink.

A nádori közgyűlés intézményének fejlődése⁵

IV. László uralkodása alatt fokozódott a zűrzavaros állapot és nélkülözhetetlenné vált a vidéki bírászkodás rendszeressé tétele. A korábbi szokásokkal ellentétben ekkor már nem a király, hanem a nádor utazott el vidékre. Fontos, hogy ekkor a nádor a vidéki bírászkodáshoz még a királytól kapott engedélyt.⁶ Egy 1291-ben hozott tör-

¹ DRH 268.

² GÁBOR 1908.

³ ISTVÁNYI 1939.; ISTVÁNYI 1940–41.

⁴ TRINGLI 1997.

⁵ Az intézmény fejlődését részletesebben ISTVÁNYI 1939. és ISTVÁNYI 1940–41. mutatta be, magam is erre támaszkodom e fejezetben, azonban terjedelmi korlátok miatt csak az általam tárgyalt Druget Vilmos nádorságát megelőző időszakot vázolom. Ehhez a korszakhoz kapcsolódik továbbá ZSOLDOS 2003. is, amely részletesen elemzi a kiskori IV. László uralkodásának kezdeti időszakát, illetve kitér arra, hogy miként kötődik ehhez az időszakhoz a vidéki bírászkodás fórumainak, köztük a nádori közgyűlésnek, az át- illetve kialakulása.

⁶ ISTVÁNYI 1939. 53.

vény (1291. évi 14. tc.) elrendeli nádori *congregatio*k tartását a megyék számára.⁷ Kialakulásának kezdeti időszakában azonban még csak egy-két megyébe utazott el a nádor királyi mandátum alapján.⁸ Az interregnum alatt és I. Károly uralkodásának bő első felében az ország-egyesítő harcok miatt a nádori közgyűlések elmaradtak, és így a bűncselekmények száma is növekedésnek indult. Ezt a problémát a megyei hatóság – nádori igazságszolgáltatás hiányában – szándékozta orvosolni. Ennek köszönhetően a megyei bíraskodás intézményének egyre nagyobb szerep jutott.⁹

Tringli István azt hangsúlyozta, hogy az önálló nádori törvényszékek kialakulásában annak is nagy szerepe lehetett, hogy a 13. század végén és a 14. század elején önálló politikát folytató tartományurak viselték a nádori címet. Példának hozta Kőszegi Jánost, aki 1288-ban Sárváron tartott gyűlést, és nem a király, hanem Vasvár megye összes nemeseinek akaratából.¹⁰ Kristó Gyula kutatásaiból ismerhetjük a tartományurak közgyűléseit. Tapolcsány faluban tartotta közgyűléseit Csák Máté a saját nevében, Aba Amadé pedig hasonlóképpen Zemplénben.¹¹ A nádorok ezután már saját jogon tartották a közgyűléseket.¹²

Az intézmény történetében igen fontos az általam tárgyalt időszak, hiszen, bár már jóval korábban is tartottak nádori közgyűlést, csak Druget Fülöp nádorsága alatt kezdett rendszeressé válni.

Istványi Géza kitért arra, hogy Nápolyban is létezett már a nádori *congregatio*hoz hasonló intézmény: a *generalis inquisitio*k. Ezek másképp folytak le, mint a nádori közgyűlések, de feladatuk hasonló volt. Istványi szerint I. Károly a nádori *congregatio* intézményében fedezte fel az otthoni (nápolyi) *generalis inquisitio*t, és éppen ezért szorgalmazta ennek az intézménynek az újbóli elterjedését, és talán nem véletlen, hogy a nápolyi származású Drugetek alatt válik ismét rendszeressé a nádori közgyűlés intézménye.¹³ Csukovits Enikő azonban arra mutatott rá, hogy a nápolyi és magyarországi igazságszolgáltatási rendszer belső fejlődés eredménye, a kettő közötti hasonlóságok pusztán „hasonló igények hasonló kielégítéséből fakadnak”, s hogy a nádori közgyűlés intézményének eredete már korábbra, az Árpád-kor második felére visszavezethető.¹⁴

Azért esett a választásom a három Druget közül Vilmosra, mert elődeivel ellentétben nádorsága alatt már jóval több közgyűlést tartott, ez köszönhető annak, hogy 8 évig viselte a nádori tisztséget. Kiemelkedő év ebben a tekintetben 1335 és 1341: az előbbi év folyamán 14, az utóbbi alatt pedig 18 megtartására került sor.

1333

Bár hivatalosan Vilmos csak 1334-től töltötte be a nádori tisztséget, találni azonban egy olyan oklevelet, amely szerint 1333. július 27-én Patak faluban Zemplén és Ung megye számára az oklevél tanúsága szerint Vilmos nádorként (*palatinus et iudex*

⁷ UGDS I. 174.

⁸ ISTVÁNYI 1939. 56.

⁹ ISTVÁNYI 1939. 57–58.

¹⁰ TRINGLI 1997. 394.

¹¹ KRISTÓ 1979. 203. Továbbá részletesen elemzi ezt az időszakot ZSOLDOS 2010. és ZSOLDOS 2011.

¹² TRINGLI 1997. 394.

¹³ ISTVÁNYI 1939. 66.

¹⁴ CSUKOVITS 2009. 50.

1. térkép: A nádori közgyűlések időpontjai és helyszínei 1334-ben.

cumanorum)¹⁵ tartott közgyűlést. A későbbiek folyamán találunk arra példát, hogy a nádor helyettese tartja a közgyűlést, de arra nem, hogy az nádori címmel ruházna fel magát. Zsoldos Attila azzal kapcsolatban, hogy a 14. század első évtizedében hogyan viselhette egyszerre több személy a nádori címet, arra a következtetésre jutott, hogy esetükben nem beszélhetünk önkényes címbirtoklásról.¹⁶ Druget Vilmos kapcsán az utóbbiról lenne szó? Mivel 1333-ban július 27. után Vilmos kizárólag nádori helyettesként szerepel¹⁷, így igen nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy ebben az egy esetben pusztán elírásról van szó.

1334

A közgyűlés időpontja ¹⁸	Helyszín	Mely megyé(k)nek tartotta
Július 5–9.	Püspöki ¹⁹	Bihar
Július 19–23.	Záhony ²⁰	Szabolcs és Bereg
Július 26–30.	Patak ²¹	Zemplén és Ung
Augusztus 4–8.	Kassa ²²	Abaúj és Sáros

¹⁵ DL 57 299.; ANJOU-OKLT. XVII. 383. (Ezen forráskiadvány esetén mindig a regesztaszámokra utalok.)

¹⁶ ZSOLDOS 2011. 289.

¹⁷ Pl. ANJOU-OKLT. XVII. 465., 474., 477., 497., 510., 521.

¹⁸ A közgyűlések időpontjánál az első és utolsó napot tüntettem fel. A zárónapokban azonban nem lehetünk teljesen biztosak, ugyanis elképzelhető, hogy tovább tartott a gyűlés, azonban ezekről már nem maradt fenn oklevél.

¹⁹ DL 38 149., 38 639.

²⁰ DL 50 976–79., 83 055., 76 489., 78 926., 31 225., 51 043.

²¹ DL 76 491.

²² DL 2802., 58 479.

Druget Vilmos nádorsága első évében összesen három közgyűlést tartott, azokat is egymáshoz igen közeli időpontban és helyszíneken.

1335

A közgyűlés időpontja	Helyszín	Mely megyé(k)nek tartotta
Május 15–17.	[Balassa]Gyarmat ²³	Nógrád és Hont
Május 29–Június 1.	Bars ²⁴	Bars
Július 26–29.	Pozsony ²⁵	Pozsony és Moson
Augusztus 2–5.	Sopron ²⁶	Sopron
Augusztus 7.	[Sajó]Királyi (albíró tartotta) ²⁷	Gömör
Augusztus 9–13.	Tapolca ²⁸	Zala és Veszprém
Szeptember 18–21.	Váradelőhegyi monostor mellett ²⁹	Bihar és Kraszna
Szeptember 27–30.	Szatmár[németi] ³⁰	Szatmár és Ugocsa
Szeptember 28.	Gelénes ³¹	Szatmár
Október 6–10.	Záhony ³²	Szabolcs és Bereg
Október 12–16.	[Sáros]Patak ³³	Zemplén és Ung
Október 25–28.	Szihalom ³⁴	Hevesújvár, Torna és Borsod

Az 1335. év bővelkedett közgyűlésekben. A nádor már május közepén (május 15.) elkezdte vidéki bíraskodásának körútját, amely egészen október közepéig tartott. A térképen látható, hogy a nádor útvonala majdnem egy szabályos „kört” ír le. Augusztus 2-án Sopronban nyit gyűlést Druget Vilmos, majd augusztus 9-én Tapolcán. A nagy távolság miatt feltételezhetnénk, hogy a tapolcai közgyűlést az alnádor tartotta, de ő eközben Gömör megyében, Királyiban tartott közgyűlést. A másik érdekesség, hogy szept. 27-én Szatmárban kezdődik közgyűlés Szatmár és Ugocsa megye számára, másnap már a szomszédos Gelénes faluban nyit csak Szatmár megye számára – mivel a két település elég közel feküdt egymáshoz, elképzelhető, hogy a kettő között volt a közgyűlés helyszíne, így az oklevelek szövegébe hol az egyik, hol a másik település került.

²³ ANJOU-OKLT. XIX. 271.

²⁴ ANJOU-OKLT. XIX. 302., 308–309.

²⁵ ANJOU-OKLT. XIX. 455.

²⁶ ANJOU-OKLT. XIX. 474., 476–477.

²⁷ ANJOU-OKLT. XIX. 479.

²⁸ ANJOU-OKLT. XIX. 504–505a.

²⁹ ANJOU-OKLT. XIX. 572.

³⁰ ANJOU-OKLT. XIX. 588.

³¹ ANJOU-OKLT. XIX. 591.

³² ANJOU-OKLT. XIX. 603–604., 606.

³³ ANJOU-OKLT. XIX. 619.

³⁴ ANJOU-OKLT. XIX. 639.

2. térkép: A nádori közgyűlések időpontjai és helyszínei 1336-ban.

1336

Ebből az évből nem maradt fenn közgyűlésről oklevél, és utalás formájában sem tudunk egyről sem, így feltételezhető, hogy Druget Vilmos egyáltalán nem is tartott ilyeneket.

1337

A közgyűlés időpontja	Helyszín	Mely megyé(k)nek tartotta
Május 27–Június 1.	Középnémeti ³⁵	Újvár, Sáros és Zemplén
Június 3–8.	Záhony ³⁶	Ung, Bereg és Szabolcs
Június 10–14.	Gelénes ³⁷	Szatmár és Ugocsa
Június 17–20.	Váradelőhegyi monostor mellett ³⁸	Bihar és Kraszna

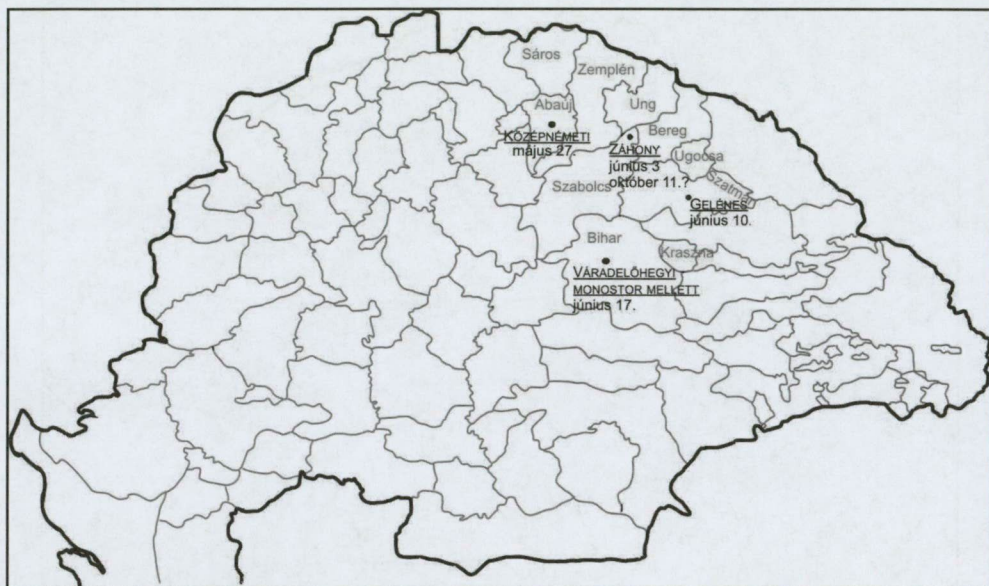
1337-ben négy közgyűlés megtartására került sor, ezek is főképp májusra és júniusra korlátozódtak.

³⁵ ANJOU-OKLT. XXI. 291–297.

³⁶ ANJOU-OKLT. XXI. 299–300., 302., 305–307., 310–311., 399–400.

³⁷ ANJOU-OKLT. XXI. 323–324.

³⁸ ANJOU-OKLT. XXI. 340.

3. térkép: A nádori közgyűlések időpontjai és helyszínei 1337-ben.

1338

A közgyűlés időpontja	Helyszín	Mely megyé(k)nek tartotta
Július 15. előtt	Újbécs?	Pest és Pilis

Ebből az évből nem maradt fenn közgyűlés napjáról oklevél, azonban utalásból ismert egy, feltehetőleg ebben az évben Pest és Pilis megye nemessége számára tartott *congregatio*.³⁹ Az 1338. július 15-én Visegrádon kelt említő oklevél szövegéből annyi derül ki, hogy bemutatottak egy Vilmos nádor és a Pest és Pilis megyei szolgabírák *congregatio generalis*-án kiadott oklevelet. Mivel Vilmos nádor előtte egyik évben sem tartott Pest és Pilis megyék számára közgyűlést, így feltételezhetjük, hogy arra 1338-ban került sor. Mivel a nádor Pest és Pilis megye számára a későbbiekben is csak Újbécsen tartott közgyűlést, így feltételezhető, hogy ebben az évben is itt tartotta.

1339

A közgyűlés időpontja	Helyszín	Mely megyé(k)nek tartotta
Augusztus 25–28.	Középnémeti ⁴⁰	Újvár és Sáros
Augusztus 31–Szeptember 4.	[Sajó]Gömör ⁴¹	Gömör

³⁹ DF 251 694.

⁴⁰ ANJOU-OKLT. XXIII. 518.

⁴¹ ANJOU-OKLT. XXIII. 525., 527–529.

Szeptember 7–10. ⁴²	Alsózsolca ⁴³	Borsod és Torna
Szeptember 18–22.	[Sáros]Patak ⁴⁴	Zemplén és Ung
Október 25–28.	Szepesváralja ⁴⁵	Szepes

1339-ben az első közgyűlés megtartására már az év második felében, augusztus 25-én kerül sor, míg az utolsót október 25-én nyitja meg a nádor. Ez idő alatt mindössze néhány megyét járt be.

4. térkép: A nádori közgyűlések időpontjai 1339-ben.

1340

A közgyűlés időpontja	Helyszín	Mely megyé(k)nek tartotta
Június 14. előtt	[Balassa]Gyarmat ⁴⁶	Hont és Nógrád

Ebben az évben egy közgyűlést tartott a nádor, ennek pontos kezdődátumát nem ismerjük, annyi bizonyos, hogy június 14-e előtt került sor a *congregatio*ra.

⁴² Alsózsolcánál két kezdődátum is szerepel. Szeptember 7-i (f. III. prox. an. fe. Nat. B. virg.) kezdőnapkal kettő oklevél maradt fenn, másik két oklevél a kezdőnapot szeptember 14-ére (f. III. prox. an. oct. fe. Nat. B. virg.) teszi. A második dátum valószínűleg elírás lehetett, a jegyző betoldott egy *octavat*, így a kezdő nap dátuma egy héttel későbbre ugrott, és így úgy tűnik, mintha Alsózsolcán két közgyűlést kezdtek volna. ANJOU-OKLT. XXIII. 540–541., 557–558.

⁴³ ANJOU-OKLT. XXIII. 540–541., 557–558.

⁴⁴ ANJOU-OKLT. XXIII. 560., 567–568.

⁴⁵ ANJOU-OKLT. XXIII. 655.

⁴⁶ ANJOU-OKLT. XXIV. 386.

1341

A közgyűlés időpontja	Helyszín	Mely megyé(k)nek tartotta
Április 26–27.	Újbécs ⁴⁷	Pest és Pilis
Június 11–15.	Záhony ⁴⁸	Szabolcs és Bereg
Június 18–22.	Gelénes ⁴⁹	Szatmár és Ugocsa
Június 25–27.	Micske ⁵⁰	Bihar és Kraszna
Július 23–27.	Zemplén ⁵¹	Zemplén és Ung
Július 30–Augusztus 3.	Sáros ⁵²	Sáros
Augusztus 6.	Szepesváralja ⁵³	Szepes
Augusztus 13.	Vizsoly ⁵⁴	Újvár
Augusztus 20–23.	Edelény ⁵⁵	Borsod és Torna
Augusztus 27.	Gömör ⁵⁶	Gömör
Szeptember 3–6.	Örvény falu ⁵⁷	Hevesújvár
Szeptember 17–19.	Gyarmat ⁵⁸	Hont
Szeptember 24–28.	Léva ⁵⁹	Bars
Október 1.	Tapolcsány ⁶⁰	Trencsén és Nyitra
Október 22–25.	Tapolca ⁶¹	Zala
Október 29–November 2.	Somlóvásárhely ⁶²	Veszprém
November 5–8.	Győr ⁶³	Győr és Komárom
November 6–8.	Pozsony ⁶⁴	Pozsony és Moson

Ebben az évben került sor a legtöbb (18) nádori közgyűlés megtartására. Az elsőt április 26-án nyitotta meg a nádor Újbécsen, és november 6-án Pozsonyban az utolsót. Újbécs után jött kb. másfél hónap szünet, majd minden hónapban 2–3 közgyűlés tartására került sor. Azonban megfigyelhetünk két érdekességet is. 1) Szeptember 17-én Gyarmat mellett az oklevél tanúsága szerint csak Hont megye számára tartott gyűlést, jöllehet ebben az időszakban Hont megyének mindig Nógrád megyével együtt volt a közgyűlése. 2) November 5-én még Győrben volt, másnap pedig Pozsonyban kellett volna a közgyűlést megnyitnia. Ekkora távolságot egy nap alatt is

⁴⁷ ANJOU-OKLT. XXV. 237.

⁴⁸ ANJOU-OKLT. XXV. 390., 396–397., 399–401., 405–406.

⁴⁹ ANJOU-OKLT. XXV. 413., 418., 420.

⁵⁰ ANJOU-OKLT. XXV. 429.

⁵¹ ANJOU-OKLT. XXV. 510., 513.

⁵² ANJOU-OKLT. XXV. 539., 544.

⁵³ ANJOU-OKLT. XXV. 775.

⁵⁴ ANJOU-OKLT. XXV. 669.

⁵⁵ ANJOU-OKLT. XXV. 580–581., 584–585., 589.

⁵⁶ ANJOU-OKLT. XXVII. 601.

⁵⁷ ANJOU-OKLT. XXV. 611., 621–622.

⁵⁸ ANJOU-OKLT. XXV. 658.

⁵⁹ ANJOU-OKLT. XXV. 677.–678., 684., 686.

⁶⁰ ANJOU-OKLT. XXV. 693.

⁶¹ ANJOU-OKLT. XXV. 752–753.

⁶² ANJOU-OKLT. XXV. 759., 762.

⁶³ ANJOU-OKLT. XXV. 776.

⁶⁴ ANJOU-OKLT. XXV. 777.

megtehetett a nádor, így valószínű, hogy az alnádor maradt helyette Győrben, aki lefolytatta a közgyűlést.

5. térkép: A nádori közgyűlések időpontjai és helyszínei 1341-ben.

1342

A közgyűlés időpontja
Május 6.

Helyszín
Újbécs⁶⁵

Mely megyé(k)nek tartotta
Pest és Pilis

Druget Vilmos nádorsága utolsó évében egy közgyűlésre került sor, mégpedig május 6-án Újbécse, melyet Pest és Pilis megye számára tartott, s mivel Druget Vilmos 1342. augusztus végén súlyos betegségbe esett, majd szeptember közepén meghalt,⁶⁶ így ez volt egyben az utolsó általa tartott közgyűlés. Ráadásul kijelenthetőnek látszik, mivel csak minden második évben került sor egynél több közgyűlésre, hogy 1342-ben egyébként sem került volna sor további *congregatiokra*.

⁶⁵ ANJOU-OKLT. XXVI. 186.

⁶⁶ PITI 2006. 436.

A Druget Vilmos nádorsága alatt tartott közgyűlések jellemzői

6. térkép: A Drugeth Vilmos nádorsága alatt tartott megyei közgyűlések.

Ezen a térképen azokat a megyéket jelöltem meg, amelyek számára a nádor közgyűlést tartott tisztségviselése alatt. Ebből láthatjuk, hogy Druget Vilmos leginkább az ország északi és középső részébe utazott el vidéki bíráskodás céljából, a déli megyékbe már nem. A két legtermékenyebb évben, 1335-ben és 1341-ben a nádor a nyugati megyékbe is kiszállt, azonban 1334-ben, 1337-ben és 1339-ben, amikor csak 4–5 közgyűlést tartott, azok főként az észak-északkeleti régióra koncentráálódtak. Ezt magyarázhatjuk egyrészt azzal, hogy Druget Vilmos Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Abaúj, Torna, Borsod, Gömör és Heves megyék ispáni címét is viselte, így leginkább ezeket a megyéket tartotta szem előtt. Erdélybe és Szlavóniába, illetve a macsói bán fennhatósága alatt álló déli megyékbe a nádor soha nem szállt ki. Helyette Erdélyben a vajda tartott közgyűlést, amely az 1320-as évektől vált rendszeressé és néhány kivételtől eltekintve állandó helyszíne a Torda melletti Keresztes-mező volt.⁶⁷ A horvát területeken a *generalis congregatio* magyar intézménye nem tudott a horvát társadalomban gyökeret verni,⁶⁸ ezzel ellentétben Szlavóniában igen gyorsan meghonosodott. Itt a nádor helyett a bán tartotta a közgyűléseket. Állandó helyszín itt nem alakult ki.⁶⁹ A macsói bánok a fennhatóságuk alá tartozó megyékben megyésipánként hívták össze a közgyűlést még I. Lajos idején, azonban velük egy időben tartott a nádor is ezeken a területeken is *congregatiot*. I. Lajos halála után már csak a

⁶⁷ ISTVÁNYI 1940–41. 191–193.

⁶⁸ ISTVÁNYI 1940–41. 199–200.

⁶⁹ ISTVÁNYI 1940–41. 200–201.

macsói bánok tartottak közgyűlést.⁷⁰ Istványi Géza több oldalt szentelt ennek a kérdésnek, azonban terjedelmi okok miatt erre részletesebben nem térek ki.⁷¹

Igen sok időbe telt a közgyűlések megtartása, így természetesen az egész ország bejárására nem volt lehetősége. Így sokszor előfordult, hogy a nádor maga helyett helyettesét küldte el, aki a nevében tartott *congregatiot* (ez inkább majd később, az 1340-es évektől, Gilétfi Miklós nádorságától válik rendszeressé, és ott a déli megyékben majd a nádorhelyettes tart közgyűlést).⁷²

Az intézmény történetének kezdeti időszakában a közgyűlés helyszíne nem volt törvényszerűen állandó. A *congregatiokon* többnyire nagy tömegek vettek részt, ezért olyan helyszínt kellett találni, amely képes volt a hatalmas embertömeg befogadására. Ez általában egy nagyobb helység határában (*prope/apud villam, civitatem*) elterülő mező volt.⁷³ A Drugetek nádorságának (Druget Fülöp és János) első felére általánosan jellemző, hogy a különböző megyékben nem állandósultak a helyszínek, vagyis az ugyanazon megyék számára tartott közgyűléseket nem mindig ugyanazon a helyszínen tartották. 1323 júniusában⁷⁴ Szabolcs megye számára Gáva faluban tartottak közgyűlést. 1324-ben azonban már Kálló faluban nyit *congregatiot* a nádor.⁷⁵ Szatmár megye számára kezdetben Vetés, 1326-ban azonban már Börvely falu a közgyűlés helyszíne.⁷⁶ Druget Vilmos nádorsága alatt már kialakultak állandó helyszínek is. Ilyen például Záhony Szabolcs és Bereg megye, Gelénes Szatmár és Ugocsa megye, Újbécs Pest és Pilis megye, Gyarmat falu Hont és Nógrád megye, Tapolca pedig Zala és Veszprém megye számára. Azonban előfordult, hogy változott a helyszín. Példa erre Bihar és Kraszna: 1334-ben még csak Bihar megye számára tart közgyűlést Püspökiben, 1335-ben már Krasznával együtt a váradelőhegyi monostor mellett, ugyanitt 1337-ben is, 1341-ben azonban a két megye számára az új helyszín már Micske falu volt.

Megfigyelhető, hogy már ebben az időszakban is állandósult megyepárokról beszélhetünk: Zemplén és Ung, Szatmár és Ugocsa, Szabolcs és Bereg, Borsod és Torna, Trencsén és Nyitra, Pest és Pilis, Bihar és Kraszna, Hont és Nógrád. A közgyűlés helyszíne pedig általában a nagyobb megyében volt található. Természetesen előfordult, hogy esetenként a párosból csak éppen az egyik megye számára tartott közgyűlést a nádor. 1335-ben például még együtt tartott közgyűlést Zala és Veszprém megyének Tapolca mellett, 1341-ben már külön-külön, Zala megyének Tapolcán, Veszprém megyének pedig Vásárhelyen. Erre igen érdekes példa a már említett Gyarmat falu esete, ahol is 1341-ben csak Hont megye számára tart közgyűlést, holott Gyarmat Nógrád megyében található. Tehát ebben az időszakban többnyire egy vagy két, ritkábban három megye nemesei számára tartott *congregatiot* a nádor: 1335-ben Szihalom mellett Heves, Torna és Borsod megyéknek, 1337-ben Középnémetiben Újvár, Sáros és Zemplén, Június 3-án Záhonyban Ung, Bereg és Szabolcs megyének. Tehát inkább azokban az években tartott három megye számára

⁷⁰ ISTVÁNYI 1940–41. 203.

⁷¹ ISTVÁNYI 1940–41. 191–205.

⁷² ISTVÁNYI 1939. 67.

⁷³ ISTVÁNYI 1939. 70.

⁷⁴ ANJOU-OKLT. VII. 271.

⁷⁵ ANJOU-OKLT. VIII. 273.

⁷⁶ ANJOU-OKLT. X. 448.

is, amikor kevesebb közgyűlés megtartására került sor. Kiemelkedik ezek közül 1332. év, amikor Druget Vilmos alnádorként hét megye számára tartott közgyűlést.⁷⁷ Van, hogy egy helyszín csak egyszer fordul elő, vagy csak az egyik nádor tisztségviselése alatt. Tringli István kiemelte, hogy a Pest megyében található Újbécsen is csak Druget Vilmos nádorsága alatt tartottak közgyűlést, ennek pedig az az egyszerű oka, hogy a falu a Drugetek birtokában volt.⁷⁸ Vilmos utolsó vidéki bíraskodásának is Újbécs volt a színhelye.

A nádori *congregatiok* tartására leginkább a tavaszi és nyári, száraz idő volt alkalmas. Tehát általában április vége–május és október vége–november eleje-közepe között tartották őket. Ennek tökéletesen megfelel III. András 1298. évi dekretumának 35. cikkelye, amely kimondta, hogy nádori *congregatiot* csak tavasszal, nyáron és ősszel lehet tartani, télen azonban nem („*Statuimus etiam quod Palatinus castra tenendo in campis et conventibus, et non in villis et civitatibus iudicare debeat, tempore vernali, aestivali et autumnali, non hiemali...*”).⁷⁹ Ennek oka egyik az lehetett, ahogy már az előző fejezetben is említettem, hogy ezeket a nádori közgyűléseket nyílt terepen, többnyire a falu vagy város mellett fekvő mezőn tartották. Ezt a törvényt, már csak az ésszerűség okán is, betartották a nádorok. Druget Vilmos nádorsága alatt a legkorábbi közgyűlési időpont április 26-a, míg a legkésőbbi november 6-a volt.

Hajnik Imre szerint a nádori *congregatiok* nem tartottak tovább hat napnál, csak jóval később, mikor már egyre ritkábban tartottak közgyűlést, akkor növekedett meg az időtartamuk.⁸⁰ Gábor Gyula cáfolni kívánván ezt, úgy vélte, Hajnik állítása minden alapot nélkülöz, ugyanis erre nem volt szabály.⁸¹ Gábor vélekedését nem támasztják alá az általunk elősorolt adatok: a tárgyalt *congregatiok* között ugyanis nincs olyan, ahol egy hét eltelte után is állítottak volna ki okleveleket.

Tehát a közgyűlések időtartama ugyan törvényileg nem volt meghatározva, de annak berekesztésére a szokásjog alapján egy hét elteltével sor került. Ezen belül a hosszuk attól függött, hogy mekkora mennyiségű peres ügy halmozódott fel. A kezdeti időkben többnyire 2–3 napig tartott. Még az ilyen rövid idejű *congregatiok* esetén sem volt arra elég idő, hogy a nádor az egész ország területét be tudja járni, már ha egyáltalán szándékában állt. A térképek alapján ugyanis egyértelmű, hogy jó néhány megyébe e célból nem tette be a lábát. Ráadásul az évek múlásával és az ügyek számának növekedésével arányosan nőtt a *congregatiok* időtartama, akár egy vagy két hétig is elhúzódhatott. A fennmaradt oklevelek alapján megállapítható, hogy Druget Vilmos nádorsága alatt hány napig tartott egy átlagos nádori *congregatio*: előfordul ugyan, hogy egy adott közgyűlés kezdő napján nem keletkezett (vagy nem maradt ránk) oklevél, de a hátralévő napokon igen. Az időtartamot tekintve átlagosan 4–6 napig tartott egy közgyűlés. Igen gyakran mondhatóak az 5. és a 6. napon kiállított oklevelek.

A nádori közgyűlés közel két évszázados története folyamán kisebb-nagyobb változásokon ment át. Az egymást követő nádorok változó intenzitással tartották

⁷⁷ AO II. 601.

⁷⁸ TRINGLI 1997. 389.

⁷⁹ DRMH 52.

⁸⁰ HAJNIK 1899. 70.

⁸¹ GÁBOR 1908. 150.

meg ezeket a gyűléseket. Egyetlen nádor hivatalviseléséből nehéz, vagy talán nem is lehet érdemi következtetéseket levonni. Ahhoz, hogy átfogó képet kapjunk erről az intézményről, szükséges majdnem kétszáz év okleveles anyagának a feldolgozása.

BIBLIOGRÁFIA

- ANJOU-OKLT. = *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia 1301–1387*. Budapest–Szeged, 1990–.
- AO = NAGY IMRE–TASNÁDI NAGY GYULA: *Anjou-kori Okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis I–VIII*. Budapest, 1878–1920.
- DF = Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Fényképtár.
- DL = Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár.
- DRH = *Decreta Regni Hungarie 1458–1490*. FRANCISCI DÖRY collectionem manuscriptam additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt GEORGIUS BÓNIS–GEISA ÉRSZEGI–SUSANNA TEKE. Budapest, 1989.
- DRMH = *Decreta Regni Mediaevalis Hungariae. The laws of the medieval Kingdom of Hungary I. 1000–1301*. Eds. BAK, M. JÁNOS–BÓNIS, GYÖRGY–SWEENEY, JAMES ROSS. Bakersfield, 1999.²
- CSUKOVITS 2009. = CSUKOVITS ENIKÓ: Az Anjou-kori intézményi újítások nápolyi párhuzamai. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerk. NEUMANN TIBOR–RÁCZ GYÖRGY. Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 40. *Analecta mediaevalia III*. Budapest–Piliscsaba, 2009. 19–62.
- GÁBOR 1908. = GÁBOR GYULA: *A megyei intézmény működése Nagy Lajos alatt*. Budapest, 1908.
- HAJNIK 1899. = HAJNIK IMRE: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyes-házi királyok alatt*. Budapest, 1899.
- ISTVÁNYI 1939. = ISTVÁNYI GÉZA: A generalis congregatio. (Első közlemény) *Levéltári Közlemények* 17 (1939) 50–83.
- ISTVÁNYI 1940–41. = ISTVÁNYI GÉZA: A generalis congregatio. (Második és befejező közlemény) *Levéltári közlemények* 18–19 (1940–41) 179–207.
- KRISTÓ 1979. = KRISTÓ GYULA: *A feudális széttagolódás Magyarországon*. Budapest, 1979.
- PITI 2006. = PITI FERENC: Az 1342. évi nádorváltás. *Századok* 140 (2006) 435–441.
- TRINGLI 1997. = TRINGLI ISTVÁN: Két szokásjogi norma a közgyűlések működéséről. *Történelmi Szemle* 39 (1997) 387–400.
- UGDS = FRANZ ZIMMERMANN–CARL WERNER: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I*. Hermanstadt, 1892.
- ZSOLDOS 2003. = ZSOLDOS ATTILA: Az özvegy és a szolgabírák. *Századok* 137 (2003) 783–808.
- ZSOLDOS 2010. = ZSOLDOS ATTILA: III. András nádorai. *Történelmi Szemle* 52 (2010) 303–327.
- ZSOLDOS 2011. = ZSOLDOS ATTILA: III. András hat nádora. In: *Erösségénél fogva várépítésre való. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Szerk. CABELLO, JUAN–C. TÓTH NORBERT. Nyíregyháza, 2011. 289–300.

*The Institution of Congregatio Generalis Palatini
during the Office-holding of William Druget*

Congregatio generalis palatini was one of the judicial forums in medieval Hungary for almost two centuries. At the *congregatio* the Palatine presided over law cases of the inhabitants of one or more counties. The golden age of this institution was during the reign of King Charles I and his son, Louis the Great. In 1486 *congregatio generalis palatini* was abolished by the act of King Matthew I.

William Druget was the last Palatine (1334–1342) of Charles I. The assemblies were not held regularly during the palatinate of William Druget, only in every other year and mostly in the north-northeastern part of Hungary. In Transylvania the voivode, in the southern parts the *banus* had the right to hold general assemblies.

Usually these assemblies were held next to a village or a town in a field, because large crowd gathered there. The ideal season was spring, summer and autumn. From 1298 it was forbidden to hold assemblies in winter. The place of these assemblies was neither constant. Sometimes it changed every year, but some villages or towns became permanent locations for years. These assemblies were held for one or two counties. Sometimes happened, that three counties participated in one general assembly. Some counties had constant pair, for example Szabolcs and Bereg, Bihar and Kraszna, Pest and Pilis, Nógrád and Hont, Szatmár and Ugocsa, Zemplén and Ung, Trencsén and Nyitra. During this period general assemblies lasted for at least 4–6 days.